
	<p>Списание ЕПОХИ Издание на Историческия факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“</p> <p>Journal EPOCHI [EPOCHS] Edition of the Department of History of “St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo</p>		<p>Том / Volume XXXI (2024). Книжка / Issue 2</p>
---	---	--	---

DOI: 10.54664/TOVF5591

Кристина ПОПОВА* / Kristina POPOVA

Ценен принос към съвременната църковна и политическа история на България.
Отзив за Десислава Георгиева. *Неврокопска епархия и Неврокопски митрополит Борис (1935–1948 г.) според архивните документи*. Благоевград: Университетско издателство „Неофит Рилски“, 2022, 281 с., ISBN 978-954-000-331-3

A valuable contribution to the modern church and political history of Bulgaria. A Review of
Desislava Georgieva. *Nevrokop Diocese and Nevrokop Metropolitan Boris (1935–1948) according to archival documents*. Blagoevgrad: University Publishing House “Neofit Rilski”, 2022, 281 p., ISBN 978-954-000-331-3

Митрополит Борис (1888–1948) е сред най-изтъкнатите архиереи на Българската православна църква през двадесети век. Богатата му дейност като духовен пастир и книжовник, както и трагичната негова смърт през ноември 1948 г. са оставили силна следа в обществената памет. Въпреки някои отделни публикации обаче¹, дълги години в българската историография липсваше обхванен труд, посветен на неговия живот и дело като предводител на Неврокопска епархия. На тази тема бе посветен дисертационния труд на Десислава Георгиева, голяма част от който, допълнена с нови документи и анализи, е в основата на настоящата книга. Това издание, очаквано от много хора, които се вълнуват от миналото на Неврокопска епархия, от репресиите срещу църквата и от личността на митрополит Борис, отгръща една травматична страница на най-новата ни история и историята на Българска православна църква и запълва една съществена празнина в българската историография.

Монографията на Десислава Георгиева „Неврокопска епархия и митрополит Борис (1935–1948 г.) според архивните документи“ е резултат на дългогодишни

* Кристина Попова – доцент, доктор, Правно-исторически факултет на Югозападен университет „Неофит Рилски“; България; @ chadoblg@yahoo.com

¹ Вж. например книгата на Веселин Ангелов. Път към Голгота, сборник в чест на 50 г. от кончината и 110 г. от рождението на Неврокопски митрополит Борис. Благоевград, 1997, 159 с.

издирвания на авторката и нещо познаване и анализ на многобройните източници. Книгата включва встъпителна част за историята на Неврокопска митрополия от създаването ѝ със султански берат през 1894 г. до 1935 г., когато след смъртта на митрополит Макарий, на 17 март за Неврокопски митрополит е избран Стобийският епископ Борис.

Първа глава „Живот и дейност на митрополит Борис до възкачването му на архиерейския престол“ е посветена на биографията на Митрополит Борис и неговото израстване като богослов и духовен пастир. Роденият със светското име Вангел Разумов бъдещ духовник израства в малкото планинско село Гявато, Битолско, учи в родното си село, а после в Цариград и Одрин, и под покровителството на Екзарх Йосиф е приет в Цариградската духовна семинария „Св. Йоан Рилски“. В 1910 г. в параклиса на екзархийски дом в Цариград, първият неврокопски митрополит Иларион подстригва Борис в монашество, давайки му името Борис.²

Младият богослов е сред поколението духовници, които получават шанс за солидно образование в един от най-добрите богословски факултети в Европа – в Университета „Франц Йосиф“ в Черновиц (тогава в Австро-Унгария, дн. Чернивец, Украйна), който факултет се смята за един от центровете на православната църковна интелигенция в Източна Европа. През 1915 г. Борис завършва с докторска степен по богословие. По същото време там учи и бъдещият Великотърновски митрополит Софроний (1888–1961). В православния богословски факултет в Черновиц цари дух на толерантност, разбиране и хуманизъм и този дух има голямо значение за формирането на младите богослови.³ В следващите години Борис служи на различни църковни длъжности, а от 1926 до 1931 г. е ректор на Софийската духовна семинария, след което до избора си за Неврокопски митрополит, е главен секретар на Светия Синод. В тези години се разгръща и неговата богата публицистична дейност, особено по въпросите на духовно-нравственото възпитание на младото поколение. Сред трудовете му се откроява брошурата „Кризата в нашето училище“ (1928), където той се противопоставя на атеизма и „материализма“ сред младото поколение, критикувайки и комунистическата идеология.⁴ Като секретар на Св. Синод, Борис е натоварен и с мисията по възстановяване на каноническите връзки по вдигането на схизмата от Цариградската патриаршия. Тази мисия той продължава и в по-късните си години.

Във втора глава на книгата „Неврокопски епархия при управлението на Митрополит Борис“, Десислава Георгиева детайлно разглежда историята на епархията през 1930-те и началото на 1940-те години преди и по време на управлението ѝ от митрополит Борис, подемот в храмовото строителство и разгръщането на разностранна църковно-просветна, организационна и благотворителна дейност. Това е време на напредък във всички дейности на църковно-обществения живот. Същевременно усилията на владиката да издигне престижа на духовенството в епархията, като извиси моралния облик на свещенослужителите, и пресече отрицателните прояви сред тях, се натъкват на редица трудности. В тази глава Десислава Георгиева критично анализира и отношението на митрополит Борис към „еврейския въпрос“ в новите земи, които са обхванати в неговия диоцез след 1941 г. По тази болезнена за българската историография тема, авторката подкрепя извода, че той не успява да достигне до идеята за необходимостта да се защитят евреите от новите земи.⁵ Причина за това според нея е също, че „...БПЦ и конкретно митрополит Борис, не получава подкрепа от страна на населението от новите земи, на каквато се радва в старите територии, за да може да предприеме някакви действия в защита на евреите.“⁶

² Десислава Георгиева. Неврокопска епархия и Неврокопски митрополит Борис (1935–1948), Благоевград, 2022, с. 30.

³ Vasile Baltag. Die Doktorschule fuer Theologie bei der Universitaet aus Scernowitz (1977–1918), <http://atlas.usv.ro/www/codru_net/CC20/2/doktorschule.pdf>

⁴ Десислава Георгиева. Цит. съч., с. 133.

⁵ Десислава Георгиева, Цит. съч., с. 154.

⁶ Пак там.

Трета глава „Неврокопска епархия при управлението на митрополит Борис“ обхваща историята във времето на радикалните политическите промени след 9 Септември 1944 г. до 1948 г., които поставят църквата в съвсем нови условия. Вярата и нравствените устои на духовните пастири, са подложени на силно изпитание. На основата на внушителен брой документи, в тази глава Десислава Георгиева разгръща картината на нарастващите репресии на властта срещу множество (главно най-дейните) свещенослужители в Пиринския край (убийства, изпращане в трудови лагери, изселвания, публично подлагане на унижения, доносничество, сплашване и закани), както и посегателствата над религиозните права и прояви над християнското население и над църковните храмове в региона. Авторката представя усилията на Неврокопския митрополит Борис да подкрепи репресираните свещеници и техните семейства. На базата на запазените документи, тя показва организираната от него успешна акция в подкрепа на децата и жените на осъдените от Народния съд свещеници. На семействата се оказва морална и материална помощ в момент, в който те до голяма степен са лишени от средства за преживяване. За да им се помогне, някои от тях е трябвало да бъдат издирени, защото са изгонени, изселени или сами са потърсили другаде подслон. Обобщавайки резултатите от акцията, Десислава Георгиева прави извода, че помощта едва ли компенсира страха и ужаса, който хората изживяват, но организирането на помощта е показателно за опита да се осигури достойно съществуване на тези семейства⁷. Изпълнението на християнския дълг към ближния, който се намира в беда, вдъхва кураж и на останалите свещенослужители и на миряните в епархията.

Управляващите следят изказванията и действията на митрополита и събират доклади и доноси срещу него до края на живота му. Критикуван е и заради отношението му към политиката на македонизация в региона, като се посочва, че употребявал обръщението „българи и българки“ към хората в храма.⁸ Непоколебимостта на митрополит Борис му навлича растящото неодобрение на властта, заплахите срещу него зачестяват, докато се стига до неговата смърт на Димитровден 1948 г. пред вратите на църковния храм в с. Коларово. Тук авторката избягва категоричните изводи за пряката намеса на властта при липсата на съответните документални следи, какъвто е случаят с убийството на митрополит Борис. Факт е, че неговият убиец престоюва в затвора по-малко от три години, като там получава награди и поощрения.⁹ В заключение, Десислава Георгиева подчертава, че с неговата смърт църквата губи един от най-ревностните защитници на вярата. Именно убийството на митрополит Борис отваря пътя и улеснява налагането на влиянието на властта в региона в следващите години.¹⁰

Книгата на Десислава Георгиева се отличава с много добър научен език, с ясен и точен изказ и прецизно формулирани изводи, винаги направени на базата на богат изворов материал. Към отделните глави са приложени голям брой ценни фотографски и други документални свидетелства, които допълват авторския текст. Книгата е написана обективно и научно, но личната позиция на авторката присъства навсякъде в текста. Монографията на Десислава „Неврокопска епархия и митрополит Борис (1935–1948 г.) според архивните документи“ далеч надхвърля мащабите на едно регионално изследване и е ценен принос към най-новата политическа и църковна история на България. Дело на талантива млада авторка, това историческо четиво за живота и дейността на един български архиерей и за историята на неговата епархия в най-трудни за църквата времена, ще развълнува читателите, които се интересуват от близкото минало.

⁷ Десислава Георгиева, Цит. съч., с. 221.

⁸ Пак там, с. 231.

⁹ Пак там, с. 236.

¹⁰ Пак там, с. 251.